

Livet i familien

Af Trond Kristoffersen

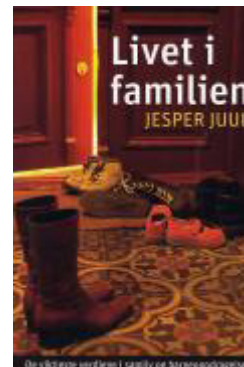
Indledning

Denne artikel er en slags subjektiv kort version af Jesper Juuls sidste bog. Den er inspireret af en længere samtale med Jesper Juul og et tretimers kursus i Oslo. Nogle hovedpunkter fra kurset gengives sidst i artiklen.

Bogens tema

Titlen peger jo på, hvad denne bog handler om, men den bør absolut læses af alle, som arbejder med børn. Ansatte i daginstitutioner vil også kunne have stor glæde af den i forhold til forældresamarbejde. Jeg vil sige, at bogen er et bidrag til temaet anerkendende relationer og dialektisk relationsteori, selv om akademikerne vil afvise, at dette er en teori. Juul præsenterer et grundlæggende eksistentielt spørgsmål i indledningen, som på mange måder illustrerer kernen i budskabet af denne bog og hele den dialektiske relationsteori:

"Hvordan omsætter jeg mine kærlige følelser i handling, så også mine nærmeste oplever dem som kærlige uden, at jeg bringer min personlige integritet i fare"

I dette spørgsmål ligger hele balancen mellem samhørighed og integritet. Det grundlæggende er fokus på, at vi må bevare os selv i relation til andre. Ofte kan vi glemme dette, måske særligt i forhold til ægtefællen? Man ofrer noget eller giver efter uden egentlig at være enig og bebrejder så sin partner ved en senere lejlighed. Dette er ikke bare irrationelt men direkte skadeligt for forholdet.

Jesper Juul præsenterer Livet i familien gennem fire grundværdier: ligeværd, integritet, autenticitet og ansvarlighed. Vi skal se lidt mere på, hvad Jesper siger om disse værdier.

Ligeværd

Ligeværd er ikke det same som lighed eller det at være jævnbyrdige. Det handler om at være lige meget værd som mennesker. Alle som lever i familien, må have den samme værdi. Vi voksne har magten. Det er indiskutabelt. Pointen er, hvordan vi bruger denne magt. Hvis vi bruger magten på en måde, som opleves nedladende, kritiserende og latterliggørende, så har vi ikke et ligeværdigt forhold. Tænk efter når du snakker med barnet, for det er i sproget ligeværd kommer til udtryk. Er det voksne formaninger? Eller får barnet lige så meget respekt for sine oplevelser, tanker og følelser?

Desuden mener Jesper Juul, at vi fjerner ligeværdet, når vi i familien gør brug af metoder og pædagogiske programmer. De allerfleste af sådanne metoder

har sine rødder i adfærdspsykologien og er blottet for gensidighed. I mange tilfælde får man mere associationer til dressur end til opdragelse. På mange måder er det forfærdeligt selvoptaget hele tiden at være så optaget af, om man er god nok som forældre eller ikke. Man burde hellere fokusere på relationen og se, at her er man en del af noget, som ikke kan bestemmes eller planlægges.

Integritet

Personlig integritet handler om fysiske og psykiske grænser, som den enkelte af os har. Dette er både en grundlæggende ret og et grundlæggende behov. Uden denne fysiske og psykiske distinktion er vi ikke adskilt fra de andre. Det er på mange måder vores integritet, som definerer, hvem vi er - for os selv og for andre. Når man krænker et barns integritet, krænker man dermed det dybeste i barnets syn på sig selv som person. Ikke godt med andre ord. Jesper Juul siger, at familien er den vigtigste arena for børn og voksnes personlige udvikling. Det er i disse nære relationer, vi udvikler vores integritet. Ved at forholde os til hinandens behov, ønsker og særheder udvikler vi balancen mellem integritet og samhørighed.

Skældud krænker barnets integritet, fordi det kategoriserer, generaliserer og fordømmer. Erik Sigsgaard og hans medarbejdere afslørede via undersøgelser i danske børnehaver, at 80 % af børnene oplevede at blive skældt ud 90 % af tiden. Når vi skælder ud, bruger vi et sprog, som får børn til at føle sig dumme og klodsede eller dårlige og slemme. Jesper Juul henviser til moderne hjerneforskning, som viser, at børn, som lever under kritik, er langt mindre i stand til at lære noget nyt end børn, som lever uden kritik. Hjælper det så noget at skælde ud? Nej på ingen måde! Det eneste, man opnår, er at demonstrere sine egne begrænsninger som voksen.

Autenticitet

Dette er måske et lidt problematisk ord. Når noget er "autentisk" er det ægte, genuint eller troværdigt. Det handler om at udtrykke sine følelser sådan, som de faktisk er. Jesper Juul siger, at denne autenticitet er en forudsætning for tre væsentlige faktorer i samspelet i familien:

Før det første er autenticitet knyttet til **nære, varme relationer**. Når vi voksne har et reflekteret forhold til egne følelser og kan udtrykke os tydeligt, bliver relationen ægte og dermed mere præget af nærhed og varme end kølig afstand.

Autenticitet påvirker også **udviklingen af en personlig autoritet og muligheden for at få gennemslag med egne ideer**. Det at få lov at tage ansvar for sig selv, er grundlaget for at kunne tage ansvar for andre.

Til slut påvirker autenticitet **familiens evne til at løse konflikter og bearbejde problemer**. Når en familie lærer at give sig selv lov til autentiske

udtryk og håndterer disse som nyttig information om, hvordan de andre oplever situationen, bliver man også bedre til at løse problemer på en god måde.

Også her kommer Jesper Juul ind på sin kritik af at indføre metoder og pædagogiske programmer i familien. Det er umuligt som forældre at optræde autentisk, hvis man er bundet til at handle efter et program. Pointen er jo, at vi må lære at udtrykke os autentisk, fordi vi er opdraget til ikke at gøre det. Her handler det om at udforske sine egne grænser. Lære sig at skelne mellem tydelige, personlige grænser, små nykker og særheder, som egentlig ikke er så vigtige. Autenticitet handler altså om at finde frem til sine egne grænser og ikke at sætte grænser for andre

Ansvarlighed

Man kan skelne mellem social ansvarlighed og personlig ansvarlighed. Den sociale ansvarlighed er måske en mere traditionel måde at se ansvarlighed på. Det handler om ansvarlighed overfor andre mennesker, overfor aftaler vi indgår og så videre. Dette er vigtige områder, men på mange måder opnår vi mere ved at fokusere mere på den personlige ansvarlighed. Det handler om vores ansvarlighed i forhold til egen personlige integritet. Man kan sige, at vi har to typer handlinger, indre handlinger og ydre handlinger. De indre handlinger repræsenterer, hvordan vi ser på os selv og behandler os selv. De ydre repræsenterer, hvordan vi behandler andre mennesker. Pointen er, at måden man behandler sig selv på og den form for selvbekræftelse, man giver sig selv, får konsekvenser for, hvordan man behandler andre. Man er altså ikke egoist, hvis man er optaget af egne følelser og oplevelser i familien. Man ved bare, at den personlige ansvarlighed er grundlæggende for den sociale ansvarlighed.

Ansvarlighed handler også om at tage ansvar for sig selv, sine afgørelser og oplevelser i familien. Man har selv valgt at få børn. Man har selv valgt at sidde hjemme i weekenderne i stedet for at gå ud med venner. Man har selv valgt at gå søndagstur med familien i stedet for at tage på skitur med kammerater og så videre. Pointen er, at man ikke kan lægge skylden over på andre. Man må tage ansvar for sådanne ting og ikke bebrejde sin partner eller sine børn. Eller sagt på en anden måde: "Jeg vil gerne være hjemme i weekenderne, men fodbold om onsdagen vil jeg ikke opgive. Det er for vigtigt for mig!" Det er at være ansvarlig og ikke egoistisk.

Afsluttende tanker

Denne bog indeholder så fantastisk meget grundlæggende tankestof og visdom. Den kan og bør læses af alle i daginstitutioner. Den er et glimrende grundlag for forældremøder og -samtaler. Man kan sige som den norske anmelder Henrik Langeland i Aftenposten: "... jeg lurer faktisk på, om ikke man slet og ret bliver et bedre menneske af at læse Jesper Juul."

Nedenfor præsenteres kurset "Nej, et kærligt svar" i en slags mundtlig-skriftlig form. Der er en del nyttige metaforer og guldgruber, som kan bruges i eget arbejde eller i samtaler med andre.

"Nej, et kærligt svar"

- et kursus med Jesper Juul

Tidligere svarede man nej for en sikkerheds skyld, når børn spurgte. Et "NEJ" kom ofte på en krænkende måde, som fremmede skyldfølelsen. Fik man et "JA" var det altid betinget: "ja, hvis du laver lektier først."

I dag er det blevet sådan, at man svarer "JA" for en sikkerheds skyld. Jeg har ofte hørt forældre sige, at det er vanskeligt at sige nej til ting, når venner og klassekammerater får lov. Så plejer jeg at give dem et diplom og læse det højt, som står derpå:

"Jeg _____ giver hermed ansvaret for opdragelsen af mine børn fra mig. Det videregives til andre forældre i klassen og nabolaget.

De første 18 måneder siger man "JA" uanset hvad og begiver sig ikke ud i at grænsesætning.

Det ukærlige "NEJ"

Det ukærlige "NEJ" er et aggressivt og bebrejdende svar, som både er moraliserende og kritiserende: "Må jeg få en ny cykel?"

"Nej, det har jo lige været jul, og vi har ikke råd til det. Det må du da forstå." Forældrene snakker til børnene, som om de var civiløkonomer med dyb indsigt i familie- og samfundsøkonomi.

Det personlige "NEJ"

Dette handler om at tage ansvar for egne behov og ønsker. Jeg siger "nej" til dig, fordi jeg må sige "ja" til mig. Det handler altså ikke om grænser, som er gode for barnet, men om grænser som er gode for mig. Vi skal passe på, at vi ikke kommer til at ofre os for meget for vore børn. Det kommer hurtigt til at skinne igennem. "Alt det jeg har ofret for dig, og så er det takken!" og så videre. Hvis børn generelt bliver udsat for en sådan bebrejdende tone, er den direkte livsfarlig. Vi voksne må lære os at tage ansvar for vore egne afgørelser. Det vil sige, at hvis jeg lader være med at gå ud med venner i weekenden på grund af barnet, så er det min afgørelse, mit valg.

Far læser avisen – før og nu

Før var det let at være far. Da fik man lov at sidde i fred med avisen efter aftensmaden. Hvis et af børnene nærmede sig far i den hellige avisstund, var mor der hurtigt: "Ssssh, far læser avis." I dag er det helt anderledes. Når den

toårige nærmer sig den avislæsende far med en billedbog, han gerne vil have læst, vil mors indgriben nok være noget anderledes: "Jamen, læs nu for ham. Han vil jo så gerne." men det er selvfølgelig i orden for far at svare: "Nej, nu læser jeg avisen. Jeg vil ikke læse bog lige nu." Men så må han også tåle reaktionen.

"Hvornår lærer du det?"

Det tager cirka fire år for et barn at lære reglerne og grænserne inden for familien. Samtidig ændrer ting sig jo efterhånden, som man bliver ældre og får lov til nye ting. Så når vi spørger børn: "Hvornår lærer du det?!", så kunne det med rette svare: "Om fire år."

Børn ved altid, hvad de *ønsker* sig, men de kender ofte ikke deres *behov*. Vi voksne må tilfredsstille deres *behov*, men vi skal slet ikke indfri alle *ønskerne*.

Børn trænger til at være i sunde konflikter for at udvikle deres sociale kompetencer. Den sunde konflikt går fra et ønske til et "nej" til kamp, frustration, eventuelt gråd og til sidst ro. Dette er en naturlig og udviklende proces, som børn har behov for at være i. Det er vigtigt at understrege, at den voksne skal holde kritik og moraliserende formaninger langt væk fra denne proces.

Jesper Juul om nogle af sine bøger:

"Dit kompetente barn"

- *Bogen fik jo stærke reaktioner og blev uhyre populær.*

"Her er jeg, hvem er du?"

- *Den bedste bog jeg har skrevet. Alt står egentlig her.*

"Smil – vi skal spise"

- *Min kærlighedserklæring til måltidet*

"Fra lydighed til ansvarlighed"

- *Denne bog blev skrevet som fagbog, blandt andet fordi "Dit kompetente barn" ikke kunne godkendes som teori. Den er skrevet for professionelle og er derfor vanskelig at læse.*

"Livet i familien"

- *Bogen handler om værdier i familien. Jeg håber, den kan være til hjælp både for ægtefæller og forældre*